

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

**2026-YIL / IYUN/6-SON,
IV-QISM**

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
IV-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

YASHIL ENERGIYA SEKTORIDA VENCHUR INVESTITSIYALARINING RIVOJLANISHI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTON IMKONIYATLARI	12
Qarajanova Gulnoza Tolliyevna MILLIY KOMPANIYALARNI BAYNALMILALLASHUV BOSQICHLARI VA XALQARO KORPORATIV BIRLASHUVLAR (M&A) STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	19
Shokirov Shoxruxmirzo Baxtiyorjon o'g'li QISHLOQ XO'JALIGINI IQLIM VA EKOLOGIK O'ZGARISHLARGA MOSLASHTIRISHDA SMART TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH METODOLOGIYASINI RIVOJLANTIRISH	23
Mirzataev Salamat Muratbaevich QISHLOQ XO'JALIGIDA MEVACHILIK KLASSTERLARINI TASHKIL ETISHNING ISHLAB CHIQUV VA RENTABELLIK KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI	28
Tureev Azizbek Abatovich QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA QURILISH XIZMATLARINI SUN'YI INTELLEKT ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK MODELII	32
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich TOG'-KON SANOATI KORXONALARIDA RESURS TEJAMKOR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	37
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna Sharipov Kongratbay Avezimbetovich THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL INSURANCE MARKET AND THE LEVEL OF INCLUSIVENESS	43
Ravshanova Mohinur O'rolovna O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI AJ KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	51
Kurbonova Ma'mura Abdulkarim qizi TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MEKANIZMLARI	55
Qaraev Anvar Botirovich THE IMPACT OF LOYALTY PROGRAMS ON CUSTOMER RETENTION IN ONLINE COSMETICS: A MIXED-METHODS STUDY	61
Toirova Mubina IQLIM O'ZGARISHI VA "YASHIL" TRANSFORMATSIYANING JAHON MOLIYA BOZORLARIGA TA'SIRI	66
Qo'chqorova Muxlisaxon Ulug'bek qizi KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIDA RAQAMLI PLATFORMALAR - ELEKTRON TIJORAT SAYTLARI, MARKETPLEYSLAR VA MOBIL ILOVALARNING O'RNI	73
Rizayeva Nilufar Oblakulovna SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING BIZNES JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISHDAGI IQTISODIY SAMARADORLIGI	79
Abdulla Mavlonov QISHLOQ XO'JALIGIDA SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARI LOGISTIKASINI RAQAMLASHTIRISH ORQALI BOZOR INFRATUZILMASI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	82
Komekova Gulzira Sharbaevna	

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К АГРЕГИРОВАНИЮ РАЗРОЗНЕННЫХ ДАННЫХ В ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ	87
Бекматов Акмал Курбонмахматович	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA MHXSGA O'TISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	93
Azamatova G. I.	
O'ZBEKISTON SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHGA YO'NALTIRILGAN INVESTITSİYALARINING XARAJAT-FOYDA TAHLILI	98
Omonov Olim Murodullayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	104
Isxakova Sarvar Ayubovna	
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОВ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ В КРЕДИТНОМ СКОРИНГЕ РОЗНИЧНЫХ ЗАЁМЩИКОВ: ОПЫТ АКБ «КАПИТАЛБАНК» (РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН)	109
Жанайдарова Камола Абаевна	
INVESTITSION LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISHDA IPO VA KORPORATIV OBLIGATSIYALAR SAMARADORLIGI	115
G'afurov Sherzod Abdvaxob o'g'li	
O'ZBEKISTON TURIZM BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING TADQIQOTLARNING AHAMIYATI	120
Usmanova Zumrad Islamovna	
O'ZBEKISTONDA YASHIL VODOROD IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING BIZNES VA INVESTITSION MEKANIZMLARI	123
Nuraliyeva Komila Sanaqulovna	
XUFYONA IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA XALQARO TAJRIBALAR TAHLILI: SOLIQ ISLOHOTLARI VA RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI	130
Utkirova Jasmina Jasur qizi	
XORIJIY DAVLATLAR AMALIYOTIDA XUSUSIY INVESTITSİYALAR VA AHOLI DAROMADLARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TARTIBGA SOLISH YO'NALISHLARI	135
Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI VA BASHORATI	141
Xakimov D.R.	
ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА НА ЗАНЯТОСТЬ: ОПТИМИЗАЦИЯ И ТРАНСФОРМАЦИЯ РАБОЧИХ МЕСТ	151
Эркинбаева Камила Жавлонбековна	
TIJORAT BANKLARI MOLİYAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	156
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
HUDUDLARDA TURISTLARGA UMUMIY OVQATLANISH XIZMATLARINI KO'RSATISHNING SAMARALI RIVOJLANISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH: RFEI INDEKSI, KLASSTER MODEL VA "TASTE UZBEKISTAN" RAQAMLI EKOTIZIMI	162
Maxmadiyeva Charos Xayrullayevna	
SAVDODA MARKETING TADQIQOTLARINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	171
Jalalova Dildora Jamolovna	
КЛИМАТИЧЕСКОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ В КОНТЕКСТЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	174
Лана Цхай	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLARNI MOLİYAVIY HISOBOTDA AKS ETTIRISHNI MASALALARI	181
G'oziyeva Moxira Rustam qizi	

TA'LIM MUASSASALARIDA LIDERLIK SAMARADORLIGINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	189
Yuldashova Yoqutoy	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI RAQAMLI KREDITLASHNING O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI	193
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna	
Abduraxmonov Faridun Firo'z o'g'li	
SANOAT TARMOQLARIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA KONSEPSIYASINING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL MAZMUNI	199
Mamarasulova Iroda Zafarjon qizi	
ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВКИ: ТЕОРИЯ, ОТРАСЛЕВАЯ СПЕЦИФИКА И МИРОВЫЕ ПРАКТИКИ.....	204
Ташпулатов Дильмурад Рустамович	
ENHANCING GREEN ACCOUNTING IN UZBEKISTAN: COMPARATIVE LESSONS FROM DEVELOPED ECONOMIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	210
Xolmurodova Durdona Otamurod qizi	
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, СОЦИАЛЬНЫЕ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ	218
Саттарова Зухра Илхомовна	
KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING HUDUDIIY INVESTITSIYA FAOLLIGIGA TA'SIRI	224
Toirjonov Sardorbek Dilshodjon o'g'li	
HUDUDIIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNING BANDLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	229
Mamadaliyev Doniyorbek Shuhratbek o'g'li	
TOSHKENTDA KICHIK BIZNES KORXONALARIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI: LOGIT VA PROBIT MODELLARI ASOSIDA EMPIRIK TAHLIL	235
Hasan Ibragimov	
Mannonov Shahzod	
Toshmurod Qulmanov	
MOSLASHUVCHAN MENEJMENT VA UNING SIFAT BOSHQARUVIDAGI O'RNI	242
Ibroximova Zuhra Baxtiyor qizi	
IJTIMOIIY SOHANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING MINTAQAVIIY XUSUSIYATLARI.....	247
Ro'zmetov Kamol Ibodullayevich	
Ibragimov Qayumbek Ikromovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBALARI.....	254
Muminov Bekzod Polvonovich	
KORPORATIV AXBOROT TIZIMLARINI RAQAMLASHTIRISH KONSEPSIYASINING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA ZAMONAVIIY YONDASHUVLAR TASNIFI.....	263
Kuchkarov Ulug'bek Tahirovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MINTAQALARIDA EKSPORT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	268
Abdulatifova Moxinur Alisher qizi	
FIZIKA FANINI SUN'IY INTELLEKT INTEGRATSIYASI ASOSIDA SAMARALI O'QITISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	275
Razzoqov I.D.	
RAQAMLI MEHNAT BOZORLARI VA IQTISODIY BARQARORLIK: O'ZBEKISTON VA QOZOG'ISTON MISOLIDA QIYOSIIY TAHLIL	281
Safarova Gulruh Akmal qizi	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ КАТЕГОРИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ И НАУЧНЫЙ	

ПОДХОД К ЕЁ ОПРЕДЕЛЕНИЮ.....	287
Зайналов Ж. Р.	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MAMLAKAT	
IQTISODIYOTIDAGI O'RNI.....	293
Xolmatova Mumtozbegin Alisherxon qizi	
TURISTIK BOZOR KONYUNKTURASINI O'RGANISHNING NAZARIY VA AMALIY	
JIHATLARI.....	298
Usmanova Zumrad Islamovna	
PREPARATION OF NUT JAM USING MULBERRY SYRUP BASED	
ON ITS CONSUMER PROPERTIES.....	302
Pardaev Gayrat Yakhshibaevich	
BUXORO TARIXIY MARKAZIDAGI MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK SIG'IM	
IMKONIYATLARI.....	306
Tolibova Shaxrizoda	
КОМПЛЕКСНЫЙ НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ОТЧЕТ: ТРАНСФОРМАЦИЯ, ФИНАНСОВАЯ	
УСТОЙЧИВОСТЬ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ СТРАХОВОГО РЫНКА	
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	314
Махмудов Комолиддин Розметович	
SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT IN DEVELOPING COUNTRIES: THE	
SYNERGY OF INVESTMENT, AGRICULTURAL TRANSFORMATION, AND	
ENVIRONMENTAL POLICY.....	319
Kholmukhamedova Feruza	
IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA EKSPORT OPERATSIYALARINI MOLIVAVIY	
QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	324
Mir Axmadova Mariyam Nosir Axmadovna	
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЛИКВИДНОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ	
СУБЪЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	330
Бауетдинов Мажит Жанызакович	
Жанызакова Шахноза Мажит кызы	
FEATURES AND WAYS OF FURTHER DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY.....	338
Kobilov Alisher	
Majidova Irodahon	
RAQAMLI UNIVERSITET MODELI — BARQAROR OLIY TA'LIMNING	
MUHIM OMILI SIFATIDA.....	346
Nazirova Komola Raximjon qizi	
HUDUD EKSPORTINING XOM ASHYOGA BOG'LIQLIGI: MOLIVAVIY OQIBATLAR VA	
BARTARAF ETISH YO'LLARI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	352
Norturayev Mansurbek Obid o'g'li	
MOLIYA BOZORINING IQTISODIY O'SISHDAGI O'RNI VA	
RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	359
Maxkamova Dilafruz Aliyevna	
Miryunusov Avaz Iqboljon o'g'li	
ECONOMIC FOUNDATIONS FOR ENHANCING THE EFFICIENCY OF	
INNOVATIVE SERVICES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM.....	363
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
KORXONA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY	
YONDASHUVLARI.....	368
Shodmanov Toshtemir Ro'ziyevich	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MOLIVALASHTIRISHDA BOZOR MEKANIZMLARINING	
NAZARIY-HUQUQIY JIHATLARI VA ULARNING MILLIY IQTISODIYOTDAGI O'RNI.....	372
Amonova Nazokat O'tkurovna	

ЭКОНОМИКА АВТОМАТИЗАЦИИ КАК ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ МЕНЯЮТ СТРУКТУРУ ЗАТРАТ И БИЗНЕС-МОДЕЛИ	378
Ли Д.Э.	
KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHDA SUN'YI INTELLEKTNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA UNI TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIGA TATBIQ ETISH YO'NALISHLARI.....	382
Bozorov Jasurbek Panji o'g'li	
KICHIK BIZNES KORXONALARIDA AYLANMA MABLAG'LARNI SAMARALI BOSHQARISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	387
Tashxodjayev Abdurasul Abdulmansurovich	
DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INVESTITSIYA SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: NAZARIY ASOSLAR VA EMPIRIK TAHLIL.....	395
Abdig'aniyeva S.M.	
DAVLAT XARIDLARIDA SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN NARXLAR MODULINI JORIY ETISH: KORRUPSIYAGA QARSHI KOMPLAENS, HISOBDOIRLIK VA RAQOBATNI KUCHAYTIRISH YO'NALISHLARI.....	401
Raxmanov Furqat Temirovich	
BANKLARDA SUG'URTA FAOLIYATINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	407
Isayeva Xolbibibi Boboqulovna	
Ziyatova Sitara Baxtiyor qizi	
BANKLARDA KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASH VA AXBOROT RISKLARINI BOSHQARISH	413
Eshqobilov Ahmad Javliyevich	
MAMLAKAT INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNING O'RNI	418
Kuvanchiyeva Mehriniso Davlatgeldi qizi	
QURITILGAN ORGANIK MEVA MAHSULOTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA EKSPORT MARKETING OPERATORLARI FAOLIYATINI TASHKIL ETISH MEKANIZMI	423
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
КУЛЬТУРНЫЙ ТУРИЗМ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ КАК ДРАЙВЕР ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	428
Саттарова Зухра Ильхамовна	
THE IMPACT OF SMART TOURISM TECHNOLOGIES ON TOURIST SATISFACTION AND REVISIT INTENTION: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	434
Yusubova Mahliyo Ikramovna	
YASHIL IQTISODIYOT, RESURS SAMARADORLIGI, TABIIY KAPITAL, AYLANMA IQTISODIYOT, EKOLOGIK SAMARADORLIK VA INKLYUZIV O'SISH TUSHUNCHALARINING ILMIY EVOLYUTSIYASI TAHLILI.....	441
Karimov Islombek Bekpo'lat o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SAMARQAND VILOYATIDA INTERNETALOQA XIZMATLARI KORXONALARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	448
Sattarova Zuxra Ilxomovna	
Qodirov Jalol	
Saidmurodov Sherzod	
Erkinov Jasur	
УЧЁТ ESG-ФАКТОРОВ ПРИ ОЦЕНКЕ КРЕДИТНЫХ РИСКОВ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ	454
И. Р. Бердикулова	
INVESTITSIYA MUHITI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MODELLARI VA ULARNI MILLIY IQTISODIYOTGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI	458
Boboqulova Mohina G'ofur qizi	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI ANIQLASH VA KAMAYTIRISHDA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH MEKANIZMLARI.....	464
Xaydarov Sardorbek Raxmatilloevich	

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ И ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ	471
Абдурахманова Гульнора Каландаровна	
Хайдарова Малика Шокирджоновна	
ISHCHI KUCHIDA RAQAMLI KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING ISHCHI KUCHI BOZORI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	476
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH SHAROITIDA KORPORATSIYALARNING PUL OQIMLARINI OPTIMALLASHTIRISH	482
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	

IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH SHAROITIDA KORPORATSIYALARNING PUL OQIMLARINI OPTIMALLASHTIRISH

Latipova Shaxnoza Maxmudovna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Moliya kafedrası dotsenti, PhD
ORCID: 0000-0002-8459-3178

Annotatsiya. Maqolada iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korporatsiyalar pul oqimlarining iqtisodiy mohiyati, ahamiyati hamda ularni optimallashtirishning nazariy-uslubiy asoslari tadqiq etilgan. Pul oqimlarini tahlil qilishning maqsad va vazifalari, o'ziga xos xususiyatlari hamda ularga ta'sir etuvchi omillar yoritilgan. Shuningdek, pul oqimlarini tahlil qilishda foydalaniladigan ko'rsatkichlar tizimi, ularni aniqlash, guruhlash va baholash metodikasi keltirilgan. Tadqiqotda iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida mamlakatimizda korporativ tuzilmalar pul oqimlarini samarali optimallashtirish bo'yicha ilmiy takliflar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: pul oqimi, Biver koeffitsiyenti, dinamik muvozanat ko'rsatkichi, pul oqimlarining integral samaradorlik indeksi, stress-test, omilli tahlil, solishtirma tahlil.

Аннотация. В статье исследованы экономическая сущность, значение и теоретико-методологические основы оптимизации денежных потоков корпораций в условиях либерализации экономики. Раскрыты цели и задачи анализа денежных потоков, их специфические особенности, а также факторы, влияющие на их формирование и движение. Кроме того, представлена система показателей, используемых при анализе денежных потоков, а также методика их оценки посредством расчёта, группировки и классификации соответствующих показателей. В ходе исследования разработаны научные предложения и практические рекомендации по эффективной оптимизации денежных потоков корпоративных структур в условиях либерализации экономики Республики Узбекистан.

Ключевые слова: денежный поток, коэффициент Бивера, показатель динамического равновесия, интегральный индекс эффективности денежных потоков, стресс-тестирование, факторный анализ, сравнительный анализ.

Abstract. This article examines the economic essence, significance, and theoretical-methodological foundations of corporate cash flow optimization in the context of economic liberalization. The objectives and tasks of cash flow analysis, its specific characteristics, and the factors influencing the formation and movement of cash flows are discussed. Furthermore, the study presents a system of indicators used in cash flow analysis and proposes a methodology for their assessment through calculation, classification, and grouping. Based on the research findings, scientific proposals and practical recommendations are developed for effectively optimizing the cash flows of corporate entities under the conditions of economic liberalization in the Republic of Uzbekistan.

Keywords: cash flow, Beaver ratio, dynamic equilibrium indicator, integrated cash flow efficiency index, stress testing, factor analysis, comparative analysis.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida raqobat muhitining shiddat bilan kuchayishi, moliya bozorlarining globallashuvi, iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi hamda korporativ boshqaruv standartlarining takomillashuvi korporativ tuzilmalar pul oqimlarini samarali boshqarish masalasini dolzarb vazifalardan biriga aylantirmoqda. Ayniqsa, iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korporativ tuzilmalarning moliyaviy mustaqilligi kengayib, ularning investitsion faolligi, bozordagi barqarorligi va raqobatbardoshligi ko'p jihatdan pul oqimlarini samarali tashkil etish hamda boshqarish darajasiga bog'liq bo'lib qolmoqda.

Pul oqimlari korporativ tuzilmalarning moliyaviy-xo'jalik faoliyati natijasida shakllanadigan mablag'lar harakatini ifodalaydi. U korxonaning to'lov qobiliyati, likvidligi, moliyaviy barqarorligi hamda qiymatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Korporativ tuzilmalar faoliyatida foydaning mavjudligi har doim ham ularning to'lovga qobiliyatini ta'minlay olmaydi. Chunki daromad va xarajatlarning hisoblash usulida aks ettirilishi bilan pul

mablag'larining real harakati o'rtasida muayyan vaqt tafovuti mavjud bo'ladi. Shu sababli korporatsiyalarda pul oqimlarini boshqarish va optimallashtirish korporativ moliyaning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Pul oqimi korporativ tuzilmadagi pul mablag'lari harakatining samaradorligi va xususiyatlarini ifodalovchi eng muhim ko'rsatkichlardan biridir. Korporativ tuzilmaning barcha turdagi operatsiyalari pul mablag'larining uzluksiz harakati asosida amalga oshadi. Aynan ushbu uzluksiz harakat pul oqimining mohiyatini tashkil etadi hamda uni o'lchash, korporativ tuzilmaning muvaffaqiyatli faoliyati va qiymatini baholashda asosiy ko'rsatkich sifatida qo'llash zaruratini yuzaga keltiradi.

"Pul oqimi" atamasi inglizcha cash flow iborasidan olingan. XX asrning 50-yillarida AQShda L.A. Bernsteyn, Yu. Brigxem, J.K. Van Xorn kabi iqtisodchilar korporativ tuzilma pul oqimlari konsepsiyasini ishlab chiqqanlar [1]. Ushbu konsepsiya pul oqimi elementlari hajmini belgilaydigan omillarni baholash, risk darajasini aniqlash hamda barqaror bozor iqtisodiyoti sharoitida diskontlash koeffitsiyentlarini tanlash masalalarini o'z ichiga oladi.

Hozirgi vaqtda iqtisodchilar "pul oqimi" tushunchasini turlicha talqin qiladilar. Masalan, I.A. Blank pul oqimlarini investorga qaytariladigan pul mablag'lari ko'rinishidagi investitsiyalar samaradorligini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkich deb hisoblaydi. R.A. Breyli va S.S. Mayers esa quyidagicha ta'rif beradi: "Ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatidan olinadigan pul oqimi mahsulot sotishdan tushgan tushumdan uning tannarxi, boshqa xarajatlar va soliqlar chiqarilgandan keyin qoladigan mablag'dir" [2].

Ye. Leontev, V.V. Bocharov va N.P. Radkovskayalar esa pul oqimini hisobot yoki rejalashtirilayotgan davr mobaynida tashkilot tomonidan olinadigan yoki to'lanadigan pul mablag'lari hajmi sifatida izohlaydilar [3].

Mahalliy iqtisodchilardan X.X. Xudoyqulov o'zining ilmiy ishlarida aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini baholashda pul oqimlari orqali yondashuvni taklif etib, "chegirmaviy pul oqimlari" tushunchasini ilgari surgan [4].

R.X. Karlibayeva tomonidan olib borilgan ilmiy ishlarda O'zbekistonda aksiyadorlik jamiyatlari pul oqimlarini tahlil qilishning zamonaviy usullari tadqiq etilgan [5]. Olima aksiyadorlik jamiyatlarida pul oqimlarini tahlil qilishning bevosita va bilvosita usullarini izohlab, pul oqimlarini diskontlash modeliga alohida e'tibor qaratgan.

Sh.A. Masharipova esa aksiyadorlik jamiyatlarining sof pul oqimlarini aniqlash metodikasi bo'yicha ilmiy izlanish olib borgan. U pul oqimlarini boshqarishda dinamik va statistik ko'rsatkichlardan foydalanishga oid ilmiy qarashlarni bayon etgan [6].

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib, pul oqimini muayyan loyiha amalga oshirilishi yoki muayyan aktivdan foydalanish natijasida ma'lum vaqt oralig'ida shakllanadigan pul kirimi va chiqimi yig'indisi sifatida ta'riflash mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda korporatsiyalarning pul oqimlarini optimallashtirish jarayonini o'rganishda ilmiy abstraksiyalash, tizimli yondashuv, solishtirma tahlil, omilli tahlil, bevosita va bilvosita tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida pul mablag'lari kirimi va chiqimi, sof pul oqimi, likvidlik, moliyaviy barqarorlik hamda pul oqimlarining korporatsiya moliyaviy holatiga ta'siri baholandi. Shuningdek, Biver koeffitsiyenti, sof pul oqimi yetarliligi koeffitsiyenti, sof pul oqimi rentabelligi, stress-test va integral samaradorlik indeksi orqali pul oqimlarini kompleks tahlil qilishga e'tibor qaratildi. Ushbu metodologik yondashuv korporativ tuzilmalarda pul oqimlarini samarali boshqarish va ularning optimal hajmini belgilash bo'yicha ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korporativ tuzilmalarning moliyaviy mustaqilligi va bozor sharoitlariga moslashuvchanligi izchil ortib bormoqda. Bunday sharoitda pul mablag'lari harakatini samarali boshqarish, ayniqsa, pul oqimlarini optimallashtirish korporativ tuzilmalar faoliyati samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Buni quyidagilar bilan izohlash mumkin:

— korporativ tuzilmalarning moliyaviy barqarorligi va to'lov qobiliyati ko'p jihatdan pul oqimlarining mutanosibligiga bog'liq. Amaliyotda foyda ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan korxonalarda ham naqd pul mablag'lari yetishmasligi sababli vaqtinchalik moliyaviy qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois pul oqimlarini optimallashtirish likvidlik xavfini kamaytirishning muhim vositasi hisoblanadi;

— investitsion faollikning ortishi sharoitida korporativ tuzilmalarning investitsion loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlari ko'p jihatdan erkin pul oqimlari hajmi va ulardan samarali foydalanish darajasiga bog'liq bo'ladi. Pul oqimlarini optimal boshqarish investitsiya qarorlarining sifatini oshirish va kapital qiymatini ko'paytirish imkonini beradi;

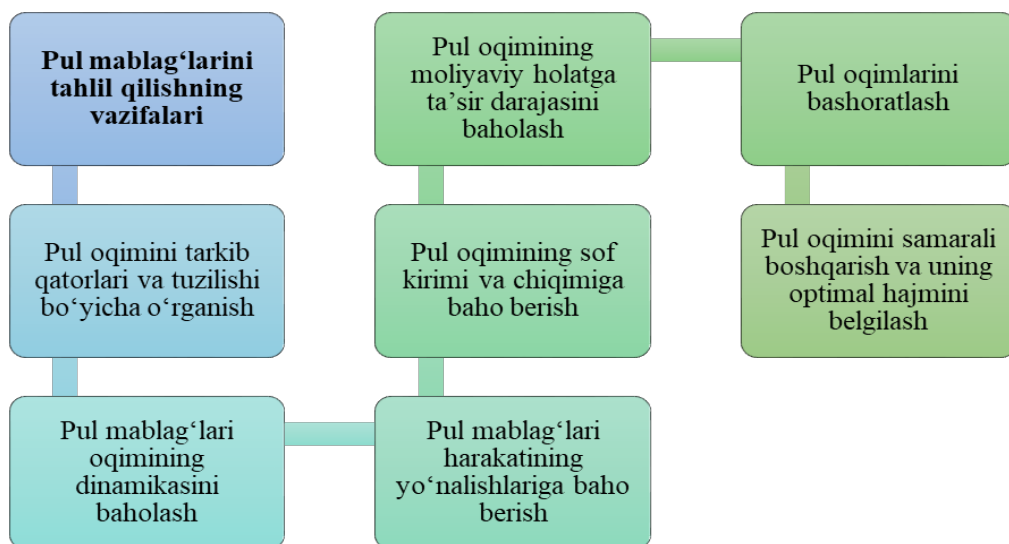
— tashqi va ichki iqtisodiy risklar kuchayib borayotgan hozirgi sharoitda korporativ tuzilmalarda pul mablag'lari harakatini prognozlash va rejalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa moliyaviy risklarni samarali boshqarish va korporativ barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi [7];

— respublikamizda korporativ sektorni isloh qilish, kapital bozorini rivojlantirish va xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini keng joriy etish sharoitida pul oqimlarini tahlil qilish hamda boshqarishning zamonaviy instrumentlarini amaliyotga tatbiq etish tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Ushbu holatlar iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korporativ tuzilmalarning pul oqimlarini optimallashtirish bo'yicha nazariy va amaliy yondashuvlarni chuqur o'rganish hamda ularni milliy iqtisodiyot xususiyatlaridan kelib chiqqan holda takomillashtirishni talab etadi.

Demak, korporativ tuzilmalarning faoliyati bevosita pul mablag'larining harakati, ya'ni ularning kelib tushishi va chiqib ketishi bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon korporativ tuzilma manfaatlari yo'lida mablag'larni samarali boshqarishni talab qiladi. Pul oqimini boshqarish pul mablag'larining kelib tushishi va chiqib ketishini optimal hisob-kitoblar asosida muvozanatlashtirishni anglatadi. Pul oqimlarini samarali boshqarish korporativ tuzilmaning moliyaviy natijalarini yaxshilash, likvidlikni mustahkamlash va barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Pul mablag'larini tahlil qilishdan maqsad ularning joriy oqimini baholash va optimal hajmini belgilash bo'yicha asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilishdan iborat. Pul mablag'larini tahlil qilishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat (1-rasm).

1-rasm. Pul mablag'larini tahlil qilishning vazifalari

Pul oqimini boshqarish usullarini tanlashda, avvalo, unga ta'sir etuvchi omillarni hisobga olish zarur. Ushbu omillar tashqi va ichki omillarga bo'linadi:

1. Ichki omillar quyidagilarni o'z ichiga oladi: korporativ tuzilmaning hayotiylik sikli, operatsion siklning davomiyligi, ishlab chiqarish va realizatsiyaning mavsumiyligi, investitsiya dasturlarining dolzarbligi, amortizatsiya siyosati va boshqalar.

2. Tashqi omillar esa quyidagilardan iborat: tovar bozori holati, fond bozori holati, korporativ tuzilmalarning soliq tizimi, ta'minotchilar va korporativ tuzilmalarni kreditlash tizimi, hisob-kitob operatsiyalari tizimi, kredit resurslarining mavjudligi hamda maqsadli mablag'larni qaytarilmaslik sharti asosida jalb qilish imkoniyati.

Ushbu xususiyatlar, pul oqimlarining tasnifi, korporativ tuzilma faoliyatining o'ziga xos jihatlari, hayotiylik sikli, tashqi va ichki omillarni hisobga olgan holda pul oqimlarini tahlil qilishning quyidagi usullarini ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Solishtirma tahlil;
2. Omilli tahlil;

3. Pul oqimi harakatini bevosita, ya'ni to'g'ridan-to'g'ri tahlil qilish usuli;
4. Pul mablag'lari harakatini bilvosita tahlil qilish usuli.

Solishtirma tahlil usuli korporativ tuzilmaning ayrim ko'rsatkichlarini shu'ba korporativ tuzilmalar, bo'limlar, sexlar, raqobatchilar, o'tgan davrlar ko'rsatkichlari va boshqa mezonlar bilan taqqoslash orqali amalga oshiriladi.

Omilli tahlil esa alohida omillarning pul oqimidagi umumiy o'zgarishlarga ta'sirini aniqlash imkonini beradi.

Pul oqimini tahlil qilishning asosiy usullari bevosita va bilvosita tahlil qilish usullaridir. Bevosita tahlil qilish usuli hisob-kitob tartibining soddaligi bilan ajralib turadi hamda mahalliy buxgalterlar va moliyachilar uchun qulay hisoblanadi. Ushbu usul uzoq muddatda korporativ tuzilmaning likvidlik darajasini baholash imkonini beradi. Bevosita tahlil korporativ tuzilma egalari va potensial kreditorlar uchun muhim ahamiyatga ega. Korporativ tuzilma egalari pul mablag'larining kelib tushishi va chiqib ketishi tuzilmasi haqida obyektiv ma'lumotga ega bo'lgan holda dividend siyosati, foydani taqsimlash, xarajatlarni boshqarish hamda qo'shimcha investitsiyalar hajmini belgilash bo'yicha asosli qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Potensial kreditorlar va investorlar esa korporativ tuzilmaning foyda olish imkoniyatlari hamda uzoq muddatli rivojlanish istiqbollari baholaydilar.

Pul mablag'larini tahlil qilishning bevosita usuli korporativ tuzilma hisobvarag'idagi pul mablag'lari harakatini tahlil qilishga asoslanadi. Ushbu usul quyidagi jihatlar bilan tavsiflanadi:

- pul kirimining asosiy manbalari va chiqim yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi;
- joriy majburiyatlar bo'yicha to'lovlar uchun mablag'lar yetarililigi tezkor baholash imkonini beradi;
- hisobot davrida realizatsiya va pul tushumining o'zaro bog'liqligini obyektiv ko'rsatadi;
- hisob-kitob tartibining soddaligi bilan ajralib turadi;
- buxgalteriya hisobotlari registrlari bilan bevosita bog'liq bo'ladi;
- zarur ko'rsatkichlarni hisoblash, pul mablag'larining kelib tushishi va sarflanishini nazorat qilishda qulaylik yaratadi.

Bilvosita usul analitik nuqtai nazardan afzalroq hisoblanadi, chunki u moliyaviy natijalar bilan erkin pul oqimi o'rtasidagi farqlarning sabablarini tushuntirish imkonini beradi. Bilvosita tahlilning maqsadi moliyaviy natija bilan pul mablag'larining kelib tushishi va chiqib ketishi o'rtasidagi farq sabablarini aniqlashdan iborat. Uning mohiyati korporativ tuzilmaning sof foydasini pul mablag'lari miqdoriga aylantirishdan iboratdir. Bunda har bir korporativ tuzilma faoliyatida foydani kamaytiruvchi yoki ko'paytiruvchi, ammo pul mablag'lari harakatiga bevosita ta'sir qilmaydigan xarajat va daromad turlari mavjudligi hisobga olinadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib ta'kidlash mumkinki, pul oqimini tahlil qilish usuli tahlil maqsadlaridan kelib chiqqan holda tanlanishi lozim. To'g'ridan-to'g'ri usul pul mablag'lari harakatini hisobvaraqlar bo'yicha tahlil qilishga asoslanadi. Ushbu usul asosiy pul kirimi va chiqimi yo'nalishlarini, realizatsiya hamda pul tushumining o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Mazkur usul tushunish uchun qulay bo'lsa-da, uni amalga oshirish jarayoni nisbatan ko'proq mehnat talab qiladi.

Bilvosita usul esa balans va moliyaviy natijalar hisoboti moddalarini tahliliga asoslanadi. U korporativ tuzilma faoliyatining turli yo'nalishlari o'rtasidagi bog'liqlikni, shuningdek, sof foyda bilan aktivlar o'zgarishi o'rtasidagi aloqadorlikni aks ettiradi. Mazkur usul mazmunan chuqur tahliliy yondashuvni talab qilsa-da, amaliy jihatdan samarali qo'llash imkonini beradi. O'tkazilgan tahlil ushbu sohadagi tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish, pul oqimini boshqarishni tahlil qilishning zamonaviy usullarini aniqlash zarurligini ko'rsatadi.

Pul oqimlarini tahlil qilishda quyidagi koeffitsiyentlardan foydalanish tavsiya etiladi:

Biver koeffitsiyenti = (Sof foyda + amortizatsiya ajratmasi) / Majburiyatlar.

Sof pul oqimining yetariligi koeffitsiyenti = Sof pul oqimi / (majburiyatlar bo'yicha to'lovlar + moddiy aylanma aktivlar qoldig'ining o'sishi + dividendlar).

Sof pul oqimining rentabelligi = sof foyda / sof pul oqimi × 100 %.

Biver koeffitsiyenti korporativ tuzilmaning moliyaviy barqarorligi va qarzlarni o'z vaqtida qoplash qobiliyatini baholashda qo'llaniladigan muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Ushbu koeffitsiyent korporativ tuzilma pul oqimlarini baholashda muhim analitik ahamiyatga ega, chunki:

- "foйда + amortizatsiya" asosida operatsion pul oqimining soddalashtirilgan modelini shakllantiradi;
- korporativ tuzilmaning qarzlarni o'z vaqtida qoplash qobiliyatini real pul oqimi bilan bog'liq holda baholash imkonini beradi;
- pul oqimlari barqarorligi, moliyaviy mustahkamlik va bankrotlik xavfiga oid signal funksiyasini bajaradi;
- to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita pul oqimi tahlillarida izohlovchi hamda muqobil ko'rsatkich sifatida foydalaniladi.

Shu sababli Biver koeffitsiyentini pul oqimlari tahlilidan ajratib bo'lmaydi. U korporativ tuzilmaning moliyaviy barqarorligi va pul oqimlarining haqiqiy quvvatini baholashda asosiy indikatorlardan biri hisoblanadi. Ushbu koeffitsiyentni boshqa moliyaviy koeffitsiyentlar bilan birgalikda qo'llash yuqori aniqlikdagi xulosalar chiqarish imkonini beradi (1-jadval).

1-jadval

Korporativ tuzilmaning moliyaviy holatini aniqlashda qo'llaniladigan ko'rsatkichlar tizimi

Koeffi-siyent	Formulasi	1-guruh:	2-guruh:	3-guruh:
		moliyaviy barqaror	bankrotlikkacha 5 yil	bankrotlikkacha 1 yil
Biver koeffitsiyenti	$\frac{\text{Sof foyda} + \text{amortizatsiya}}{\text{Majburiyatlar}}$	0,4 dan 0,17 gacha	0,17 dan -0,15 gacha	-0,15 dan kichik
Aktivlar rentabelligi, %	$\frac{\text{Sof foyda}}{\text{Aktivlar}} \cdot 100$	6-8	4	-22
Moliyaviy richag	$\frac{\text{Majburiyatlar}}{\text{Aktivlar}}$	<0,37	<0,5	<0,8
Aktivlarni o'z aylanma mablag'lari bilan qoplash koeffitsiyenti	$\frac{\text{XK-UMA}}{\text{Aktivlar}}$	0,4	<0,3	<0,06
Joriy likvidlik koeffitsiyenti	$\frac{\text{Aylanma aktivlar}}{\text{Majburiyatlar}}$	<3,2	<2	<1

Demak, yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib ta'kidlash mumkinki, Biver koeffitsiyenti korporativ tuzilmalarda amortizatsiyaning pul oqimiga ta'sirini aniqlash, foyda va pul oqimi o'rtasidagi farqni izohlash uchun muhim ko'rsatkich hisoblanadi.

Pul oqimlarini samarali boshqarish korporativ tuzilmaning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Boshqaruvning asosiy maqsadi esa strategik rivojlanish rejalarini inobatga olgan holda daromad va xarajatlar o'rtasida muvozanatga erishishdan iborat. Korporativ tuzilmalarda pul oqimlarini boshqarishning eng muhim va murakkab bosqichlaridan biri ularni optimallashtirish hisoblanadi. Pul oqimlarini optimallashtirish deganda korporativ tuzilmaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini yuritish shart-sharoitlari va xususiyatlarini e'tiborga olgan holda unda pul mablag'lari harakatini tashkil etishning eng maqbul shakllarini tanlash jarayoni tushuniladi.

Korporativ tuzilmaning ichki pul resurslari odatda cheklangan bo'ladi. Ko'p hollarda tashqi moliyalashtirishni jalb qilish imkoniyati yetarli bo'lmasligi yoki iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq kelmasligi mumkin. Shu bilan birga, har qanday biznesda ichki rezervlar mavjud bo'lib, ularni pul oqimlarini optimallashtirish jarayonida aniqlash va samarali yo'naltirish mumkin. Biznes muvaffaqiyati, asosan, mavjud pul manbalaridan qanchalik samarali foydalanilgani va ularning sarflanishi qay darajada optimal tashkil etilganiga bog'liq.

Pul oqimlarini optimallashtirish biznes va tarmoq xususiyatlarini inobatga olgan holda pul mablag'lari harakatining samarali sxemasini ishlab chiqish jarayonidir. Bu jarayon foydani tahlil qilish va byudjetlashtirish doirasida amalga oshiriladi. To'g'ri tashkil etilgan optimallashtirishning asosiy natijasi sof pul oqimining o'sishi va moliyaviy barqarorlikning mustahkamlanishida namoyon bo'ladi.

Optimallashtirish quyidagi tadbirlar orqali amalga oshiriladi:

- hisob va amortizatsiya siyosatini takomillashtirish orqali soliq yukini maqbullashtirish;
- operatsion faoliyatning daromaddorligini oshiruvchi samarali narx siyosatini joriy etish;
- debitorlik qarzini oqilona boshqarish, talab va da'vo ishlarini kuchaytirish;
- ishlab chiqarish samaradorligini oshirish orqali mahsulot tannarxini pasaytirish;
- mahsulot raqobatbardoshligini oshirish.

Ushbu tadbirlar natijasida korporativ tuzilmada qayta taqsimlash mumkin bo'lgan pul oqimlari aniqlanadi. Ularning samarali boshqarilishi moliyaviy ko'rsatkichlarning yaxshilanishiga, likvidlikning mustahkamlanishiga va korporativ tuzilmaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Pul oqimlarini optimallashtirish daromad va xarajatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga qaratilgan muhim moliyaviy boshqaruv jarayonidir. Muvozanatning buzilishi pul resurslarining yetishmasligi yoki ortiqchaligi orqali namoyon bo'lishi mumkin. Har ikki holat ham korporativ tuzilmaning moliyaviy natijalariga ta'sir etadi. Shu sababli pul oqimlarini doimiy monitoring qilish va ularni optimal darajada boshqarish muhim ahamiyatga ega.

Pul mablag'lari taqchilligi to'lov qobiliyati va likvidlik darajasining pasayishi, majburiyatlar bo'yicha qarzdorlikning ortishi, jumladan, kontragentlar oldidagi qarzlar, bank kreditlari bo'yicha qarzlar va ish haqi to'lovlarining kechikishi hamda kapital aylanish muddatining uzayishi kabi holatlarga sabab bo'lishi mumkin. Ortiqcha pul mablag'larining mavjudligi esa inflyatsiya sharoitida pulning real qiymati pasayishi, vaqtincha bo'sh mablag'lardan investitsion maqsadlarda foydalanilmasligi hamda o'z kapitali rentabelligi va aylanish tezligining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Pul mablag'lari kirimi va chiqimi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash sof pul oqimi likvidligini saqlash, korporativ tuzilmaning to'lov qobiliyatini mustahkamlash va moliyaviy barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Pul oqimlarini optimallashtirishning dastlabki bosqichida pul oqimlarini prognoz qilish hamda neytrallashtirilish darajasi bo'yicha tasniflash zarur.

Neytrallashtirilish darajasi kelgusida pul oqimini o'zgartirish imkoniyatini anglatadi. Masalan, soliqli to'lovlari aniq belgilangan va majburiy xarakterga ega bo'lgani sababli ular neytrallashtirilmaydi. Mol yetkazib beruvchilar bilan to'lov muddatlarini kelishuv asosida o'zgartirish imkoniyati mavjud bo'lgani uchun bunday pul oqimlari yuqori darajada neytrallashtirish hisoblanadi.

Prognoz qilish darajasi pul oqimining yuzaga kelish ehtimolini ifodalaydi. Ular to'liq prognoz qilinuvchi, qisman prognoz qilinuvchi va mutlaqo prognoz qilib bo'lmaydigan toifalarga ajratiladi.

Mutlaqo prognoz qilib bo'lmaydigan va o'zgartirib bo'lmaydigan pul oqimlari optimallashtirish jarayoniga bevosita jalb etilmaydi.

Pul oqimlarini barqarorlashtirishda vaqt omili muhim ahamiyatga ega. Bunda asosiy maqsad pul kirimi va chiqimlarining keskin tebranishlarini kamaytirish hamda ularning o'zaro muvofiqligini ta'minlashdan iborat. Bu jarayonda sinxronlashtirishga alohida e'tibor qaratiladi, chunki u ma'lum bir vaqt oralig'ida musbat, ya'ni kelib tushuvchi pul oqimlari hamda manfiy, ya'ni chiqib ketuvchi pul oqimlari o'rtasidagi moslikni anglatadi. Uni baholashda korrelyatsiya koeffitsiyenti qo'llaniladi. Ideal holatda ushbu koeffitsiyent +1 ga yaqin bo'lishi maqsadga muvofiq. Sinxronlikning yetarli darajada ta'minlanishi korporativ tuzilmaning to'lov qobiliyatini mustahkamlash va moliyaviy barqarorligini oshirishga xizmat qiladi, ayniqsa mavsumiy bizneslarda bu omil muhim ahamiyat kasb etadi.

Pul oqimlarini optimallashtirishning yakuniy maqsadi sof pul oqimini maksimal darajada oshirishdan iborat. Optimallashtirilgan pul oqimlari korporativ tuzilmaning tashqi mablag'larga bo'lgan ehtiyojini kamaytiradi hamda ichki moliyaviy imkoniyatlar hisobidan iqtisodiy rivojlanish sur'atlarini oshirishga xizmat qiladi.

Pul oqimlari sxemasini optimallashtirish maqsadida quyidagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiq:

1. Kiruvchi pul oqimini oshirish usullari:

- tovarlar, ishlar va xizmatlar bo'yicha to'liq yoki qisman oldindan to'lov olish;
- to'lovni kechiktirish asosida realizatsiya qilish va ichki kredit berish amaliyotini maqbullashtirish;
- nolikvid mahsulotlarga chegirmalar qo'llash orqali sotuv aylanmasini oshirish;
- debitorlik qarzini faol va oqilona boshqarish;
- korporativ tuzilmani restrukturizatsiya qilish;
- investorlar yoki sheriklarni jalb qilish;
- foydalanilmayotgan aktivlarni sotish.

2. Chiquvchi pul oqimini kamaytirish usullari:

- mol yetkazib beruvchilar bilan to'lov shartlarini kelishish yoki to'lov muddatini uzaytirish;
- qisqa muddatli qarzlarni uzoq muddatli qarzlarga almashtirish;
- aktivlarni lizing orqali sotib olish;
- soliqlarni optimallashtirish;
- xarajatlarni maqbullashtirish.

Keltirilgan usullardan qaysi birini tanlash korporativ tuzilmaning qisqa va uzoq muddatli maqsadlari, moliyaviy imkoniyatlari hamda rivojlanish strategiyasiga bog'liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida mamlakatimizda korporativ tuzilmalar pul oqimlarini optimallashtirishda xorijiy tajribani o'rgangan holda quyidagi ilmiy takliflarni ilgari suramiz. Birinchidan, korporativ tuzilmalarda pul oqimlarining dinamik muvozanat ko'rsatkichi (DMk)dan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ushbu ko'rsatkich korporativ tuzilmalarning operatsion pul oqimlarini investitsiya xarajatlari va qarzlarga xizmat ko'rsatish xarajatlari

yig'indisiga nisbati sifatida aniqlanishi lozim. Mazkur ko'rsatkichning maqbul oralig'ini belgilash orqali pul oqimlarini avtomatik tarzda tartibga solish imkoniyati yaratiladi. Ikkinchidan, korporativ tuzilmalar pul oqimlarining stress-test asosida muayyan omillar ta'siridagi o'zgarishlarini baholash zarur. Ma'lumki, pul oqimlari turli iqtisodiy omillar, jumladan, valyuta kursining o'zgarishi, foiz stavkalarining oshishi, sotuv hajmining kamayishi, debitorlik qarzlarning o'z vaqtida qaytarilmasligi va boshqa omillar ta'sirida o'zgarib turadi. Ana shunday omillar ta'sirida korporativ tuzilma pul oqimining ijobiy holatini saqlab qolish imkonini beruvchi "zararsizlik nuqtasi" aniqlanadi. Ushbu mexanizm tijorat banklarida foydalaniladigan stress-test usullarini korporativ tuzilmalar amaliyotiga tatbiq etish orqali amalga oshirilishi mumkin. Uchinchidan, korporativ tuzilmalarda pul oqimlarining integral samaradorlik indeksi (ISI)ni joriy etish va undan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ushbu indeks asosini eng muhim moliyaviy ko'rsatkichlar — likvidlilik, rentabellik, moliyaviy barqarorlik va risk darajasi tashkil etadi. Har bir ko'rsatkichning yakuniy integral ko'rsatkichdagi ahamiyatidan kelib chiqib, vazn koeffitsiyentlari belgilanadi. Umumiy holatda mazkur ko'rsatkichni quyidagicha ifodalash mumkin: $ISI = Lw1 + Rew2 + Bw3 + Rw4$. Ushbu ko'rsatkich orqali korporativ tuzilma pul oqimlarini kompleks baholash imkoniyati yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Корпоративные финансы: учебник / коллектив авторов; под ред. М.А. Эскиндарова. — Москва: КНОРУС, 2020. — 480 с.
2. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов. — Москва: Тройка-Диалог, 2004. — С. 458.
3. Леонтьев Е., Бочаров В.В., Радковская Н.П. Корпоративные финансы. — 3-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2019. — 354 с.
4. Худойкулов Х.Х. Акциядорлик жамиятларининг капитал қийматини баҳолашда чегирмавий пул оқимлар усулидан фойдаланишдаги муаммолар // Илм-фан ва инновацион ривожланиш. — 2020. — № 1. — Б. 32–39.
5. Карлибаева Р.Х. Акциядорлик жамиятларида молиявий менежмент тизимини самарали ташкил этиш йўллари: дисс. автореферати. И.ф.д. — Тошкент, 2018. — 14 б.
- Машарипова Ш.А. Современные методы анализа денежных потоков в акционерных обществах: на примере АО «Узкимёсаноат» // Innovations in Science and Technologies. — 2025. — Т. 2, № 9. — С. 291–299. <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/1291>
- Зайналов Д.Р., Латипова Ш.М., Данияров К.Д. Повышение роли финансово-кредитных механизмов воздействия на деловую активность фермерских хозяйств в условиях динамичного развития аграрного сектора Узбекистана // Направления повышения стратегической конкурентоспособности аграрного сектора экономики. — 2015. — С. 77–87.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>